

Geloofwaardigheid

H.D. Tjeenk Willink

herwonnen invloed van het parlement: "een herstel van het dualisme!". En inderdaad, een aantal maatregelen gaat (waarschijnlijk) niet door. Niet onbelangrijk, maar een herstel van het dualisme? Voor de geloofwaardigheid van de politiek zijn niet de uitkomsten van een politiek *debat* bepalend, maar de zekerheid voor de burgers dat in dat debat (ook) hun dagelijkse problemen aan de orde zijn en de overtuiging dat zij op de uitkomsten van het *beleid* invloed kunnen uitoefenen. Die zekerheid en die overtuiging zijn er niet. De agenda van het debat wordt door de regering (ministers en beleidsambtenaren) bepaald. De (financiële) problemen van de overheid zelf staan voorop. De uitkomsten van dat debat zijn niet automatisch ook de uitkomsten van het beleid. Daarop hebben ministers en parlement weinig greep. Dat wordt vervolgens als 'bewijs' gebruikt dat de overheid niet alles kan. Pas als het echt misgaat, wordt er ingegrepen en vervolgens kan er van alles (studiefinanciering).

Herstel van de geloofwaardigheid dwingt elk parlementslid tot een keuze: waar wil ik bijhoren? De meeste parlementsliden – van regerings- en oppositiepartijen – willen bij de regering horen, daarop invloed uitoefenen. In hun kielzog doen de meeste adviseurs hetzelfde. Daarmee legitimeren zij – ook met hun kritiek – het debat waarvan de regering de agenda en in belangrijke mate toch de uitkomst bepaalt. Een vreselijk dilemma. Die keuze voor de regering gaat echter uit van de vooronderstelling dat de regering vooraf de lijnen uitzet. Dat is echter maar in beperkte mate het geval. Beleid is vaak niet vooraf gegeven maar achteraf vastgesteld. Het is eerder de resultante van verspreide bemoeienissen dan de uitkomst van centrale directieven of uitgangspunten. De maatschappelijke effecten van het beleid (of het ontbreken daarvan) zijn voor de (on)geloofwaardigheid belangrijker dan de uitkomsten van een politiek debat tussen regering en parlement over voorgenomen beleid. Voor die maatschappelijke effecten moet ruimte op de politieke agenda worden gemaakt ten koste van de tijd die nu aan de beleidsvoornemens van de regering wordt besteedt. Die keuze kunnen wij, als parlementsliden, zelf maken, zonder toestemming van de regering.

lamlendigheid, de uitzichtloosheid, de saaiheid, het ongeïnspireerde".

Veel individuele ambtenaren voelen zich klemgezet tussen aan de ene kant de financiële en personele beperkingen bij de uitvoering van opgedragen taken en aan de andere kant grote maatschappelijke problemen, een toenemende werklast, hoge kwaliteitseisen. Enkelen keren de overheid de rug toe. Sommigen privatiseren zich zelf om vervolgens voor meer geld door de overheid te worden ingehuurd. Het merendeel van de ambtenaren blijft echter meewerken aan een uitvoering van taken die aan anderen – vrienden, burens, burgers aan het loket – vaak niet meer is uit te leggen. In de discussienota *Liberaal bestek 1990* staat: "Ambtenaren zijn gehouden het door de verantwoordelijke minister gewenste beleid volledig uit te voeren" (blz. 7). Alsof dat in Nederland het probleem is. Het probleem is veel meer dat met name uitvoerende ambtenaren niet gewend zijn tijdig, duidelijk en concreet aan te geven waar en waarom het beleid onuitvoerbaar is (geworden). Het probleem is veel meer dat ministers en parlementsliden niet geleerd hebben naar die geluiden te luisteren, aangedragen alternatieven serieus te wegen en daaruit *zelf* hun conclusies te trekken. Terwijl het kabinet nagaat of de rekening nog kloppend te maken is, moeten ambtenaren ervoor zorgen dat het beleid nog ergens op slaat. Geloofwaardigheid van de politiek?

Direct na het debat in de Tweede Kamer over het financieel-economisch beleid 1988-1990 (het Paaspakket) was er een zekere euforie merkbaar over de

"Studiefinanciering in Groningen zou graag 1.000 brieven per dag inruilen voor 1.000 formulieren per dag." "Brieven zijn voor ons moeilijk te verwerken en te beantwoorden." "Mocht u het onverhoopt niet eens zijn met de berekening van de studietoelage, alleen dan is een brief de juiste manier om te reageren. Vermeld dan wel 'bezwaarschrift' op zowel brief als enveloppe." Drie zinnen uit de paginagrote advertenties van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen in de landelijke dagbladen. Zelden zullen drie zinnen zo duidelijk het voornaamste probleem van de overheid (elke overheid) hebben verwoord. Eigenlijk staat er dit: als u (burger) met ons (overheid) in contact wilt treden, wilt u dat dan doen in onze taal. Alleen dan kunnen wij (overheid) u (burger) klantvriendelijk behandelen, dat wil zeggen binnen een redelijke termijn geven waar u recht op heeft. Maar wie was de oorzaak van die 1.000 brieven per dag?

De problemen van de overheid worden toegeschreven aan het uit de hand lopen van de verzorgingsstaat en de financieel-economische problematiek. Daarover gaat het politieke debat. Maar wie nauwkeuriger kijkt ziet dat bijna alle zogenaamde affaires (RSV, bouwsubsidies, visquotering, paspoorten) juist geen betrekking hebben op de verzorgingstaken zelf van de overheid en ook niet zijn toe te schrijven aan gebrek aan geld. Het probleem van de overheid vormt de verwerking van maatschappelijke signalen die niet in het beleid passen. Dat bleek ook bij de brede maatschappelijke discussie en het volkspetitionnement. Het is ook zichtbaar in de politieke reacties op de overschrijding bij de studiefinanciering (*f* 234 miljoen in 1987) en het onvoorziene beroep op de WIR (ca. *f* 1 miljard in een weekende). De voornaamste zorg bij het eerste lijkt te zijn: hoe kunnen we dat betalen? Kern bij het tweede lijkt te liggen bij: waar zit het lek? Niets over het relatieve nut van beide investeringen. Dit alles maakt politiek ongeloofwaardig

Het financiële debat over de verzorgingsstaat lost het probleem van de geloofwaardigheid van de politiek niet op. Daarom staat elke politicus voor de vraag hoe lang hij of zij zich nog in dat debat laat dwingen. Wie in het land zijn oor te luisteren legt, merkt hoe weinig weerklank dat politieke debat nog heeft. Maar ook in politiek en ambtelijk Den Haag heerst onvrede. In *Herinneringen aan Joop den Uyl* schrijft Hans van Mierlo: "Met de dood van Joop den Uyl is bij mij de korzeligheid toegenomen over de staat waarin op het ogenblik het hele politieke krachtenveld verkeert. De